

Ch'en Chieh-hsien), Taipei 1973, s. 75-96; a.m.f., "Les voies (turuq) souffies en Chine", *Les ordres mystiques dans l'Islam, cheminement et situation actuelle* (ed. A. Popovic - G. Veinstein), Paris 1988, s. 13-26; Ma Tong, *Zhong-guo Yi-si-lan-Jiao-pai yu Menhuan Zhi-du Shi-lue*, Yinchuan 1984; R. Israeli, "The Naqshbandiyya and Factionalism in Chinese Islam", *Naqshbandis* (ed. M. Gaborieau v.d.g.), Istanbul-Paris 1990, s. 575-587; F. Aubin, "En Islam Chinois; Quels naqshbandis", a.e., s. 542-546; a.m.f., "A Glimpse of Chinese Islam", *JIMMA*, XII/2 (1991), s. 340-342; J. Trippner, "Islamische Gruppen und Gräberkult in Nordwest China", *WI*, VII (1961), s. 142-171; D. C. Gladney, "Muslim Tombs and Ethnic Folklore Charters for Hui Identity", *JAS*, XLVI/3 (1987), s. 495-532; C. Emming, "Islam in China", *Center for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations Newsletter*, sy. 17-18, Birmingham 1987, s. 42-43; A. D. W. Forbes, "Ma Ming-Hsin", *EJ* (Ing.), V, 850-852; N. Chang - Kuan Lin, "Ma Ming-Hsin", *DIA*, XXVII, 268-269.

N. CHANG - KUAN LIN

MENİNİ

(bk. AHMED el-MENİNİ).

MENINSKI, François à Mesgnien
(1620-1698)

**XVII. yüzyıl
Osmanlı Türkçesi üzerine
hazırladığı eserlerle tanınan
Lehistan'ın Osmanlı Devleti nezdindeki
temsilcisi.**

Bugün Fransa'nın Alsace-Lorraine bölgesinin Vosges kesiminde kalan Totain (Totainville) kasabasında dünyaya geldi. Ölüm belgelerinde doğum tarihi 1620 olarak gösterilir. Eğitimi Roma'da Cizvit (Gesuite) rahiplerinin yanında felsefe, mantık, metafizik, fizik, matematik ve ilâhiyat okuyarak yaptı; özellikle Arapça ve Farsça'daki bilgisiyle tanınan Rapih Giattini'den faydalandı. 1646 veya 1647 yılında Polonya'ya gittiği ve Varşova'da bulunduğu süre içinde baştercüman W. Bieczynski'nin yanında Türkçe öğrenmeye başladığı sanılmaktadır. 1653'te M. Bieganowski'nin elçilik heyetiyle birlikte ilk defa İstanbul'a geldi. Burada divan tercümanlarından Leh mühtedisi Ali Ufkî Bey'den ve Galata Mevlevihânesi'ne mensup Ahmed isimli bir dervişten faydalananak Türkçesi'ni ilerletti. 1655'te döndüğü Polonya'da Bieczynski'nin ölümü üzerine baştercümanlığa tayin edildi. 1657-1659 yılları arasında tekrar İstanbul'da bulundu. Ekim 1659'da Lehistan temsilcisi sıfatıyla Edirne'ye giderek IV. Mehmed, Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa ve şey-

hülislâmla görüşmeler yaptı. 1661'de Avusturya'nın hizmetine girdi ve Doğu dilleri tercüman-mütercimliği görevini üstlendi. 1665'te Osmanlı elçisi Kara Mehmed Paşa'ya tercüman olarak eşlik etti; ayrıca Budin beylerbeyilerinin Viyana ile yaptıkları yazışma ve görüşmeleri yürüttü. 1669'da eşiyile birlikte hacı olmak için Kudüs'e gitti; 1677'de imparator adına bir defa daha İstanbul'da bulundu ve 6 Eylül 1698'de Viyana'da öldü.

Türkçe'den önce Avrupa dilleri üzerinde duran Meninski, 1649-1651 yılları arasında bir Lehçe, bir Fransızca ve iki İtalyanca dil bilgisi kitabı hazırlamıştır (Stachowsky, I [İstanbul 2000], s. XV-XVI). Bu eserlerden Fransızca ve İtalyanca gramerler, Polonya'da Latin dilleri hakkında yayımlanmış ilk dil bilgisi kitabı olmaları bakımından ayrıca önemlidir.

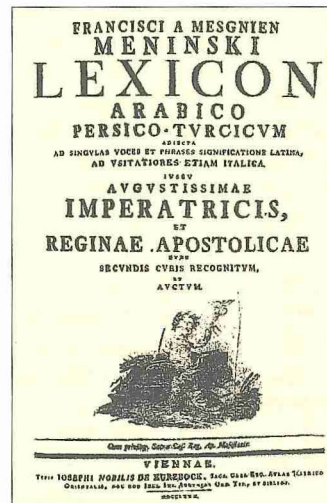
Meninski'ye büyük şöhret ve saygınlık kazandıran en önemli eserleri, Türk diline dair hazırladığı üç ciltlik Türkçe-Latince (İtalyanca, Fransızca, Almanca, Lehçe) sözlükle (*Thesaurus linguarum orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae, continens nimirum lexicon Turcico-Arabico-Persicum et grammaticam Turcicam, cum adjectis ad singula ejus capita praeceptis grammaticis Arabicae et Persicae linguae opera, typis et sumptibus*, I-III, Viennae 1680) bu sözlük kapsamında mütalaa ettiği ve yine aynı yılda yayımladığı Türkçe dil bilgisi kitabı (*Linguarum orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae institutiones seu grammatica Turcica*, Viennae 1680) ve sözlüğe ilâve olarak hazırladığını söylediği tek ciltlik Latince-Türkçe sözlüktür (*Complementum thesauri linguarum orientalium, seu onomasticum Latino-Turcico-Arabico-*

Persicum, Viennae 1687). Meninski, baskın işlerini Viyana'nın dış semtlerinden Rossau'da kurduğu özel bir matbaada Nürnberg'den getirttiği matbaacı Johann Lobinger'e yaptırmış, ancak baskı işlemi II. Viyana Kuşatması'na rastladığı için hem uzamış hem tek ciltlik Latince-Türkçe sözlüğe ait bazı müsvedde sayfaları, çıkan yangında matbaa ile birlikte yanmıştır. Eserlerin ikinci baskıları yine Viyana'da gerçekleştirilmiş (gramer 1756, sözlük 1780-1782) ve 2000 yılında İstanbul'da üçünün birlikte ve beş cilt halinde (I-III, Türkçe-Latince sözlük, IV gramer, V Latince-Türkçe sözlük) tıpkıbasımları yapılmıştır (*Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*, nşr. Mehmet Ölmez, İstanbul 2000)).

Türkçe-Latince sözlüğün kaynakları kesin biçimde tesbit edilmemiş olmakla beraber önsözde adları sayılan yazma ve matbu eserlerin sayısı altmışı bulmaktadır. Sözlükte yer alan maddelerin hepsi aynı hacimde değildir; beş Avrupa dilinde karşılıkları verilenler en kapsamlı olanlardır. Maddeler cümle veya deyimlerle örneklendirilmiştir. İnce harflerle dizilmiş çift sütunlu toplam 3294 sayfa hacmindeki bu eserin ne kadar kelime ihtiva ettiği henüz hesaplanmamıştır. Sözlükteki Türkçe dilde bir geçiş ve değişim dönemi olan XVII. yüzyılın Osmanlı Türkçesi'dir. Bu çalışma Türk dilinin en büyük sözlükleri arasında yer almakla kalmamakta, Avrupa'da bugün de Osmanlı tarih ve kültürünü öğrenmek isteyen bilim adamlarınca kullanılabilir bir kaynak olarak değerini korumaktadır.

Türkçe'nin dil bilgisiyle ilgili olan *Grammatica Turcica* yedi ana bölüm halinde

Meninski'nin hazırladığı sözlüğün ilk baskısının kapağı ile (Viennae 1680-1687) ikinci baskısının iç kapağı (Viennae 1780)

düzenlenmiştir. Birinci bölümde harf ve seslerin karakterleri ile imlâ, ikinci bölümde isim yapısı, ismin çeşitleri ve halleri, üçüncü bölümde zamirler, dördüncü bölümde fiiller ve bunların zaman ve şahıslara göre çekimleri, beşinci bölümde zarf, edat, bağlaç ve ünlemler, altıncı bölümde kelime grupları, yardımcı cümle ve çeşitleri, yedinci bölümde aruz vezni, özellikleri ve kalıpları ile kafiye ve seci yer almaktadır. Daha sonra okuma parçası olarak Hüseyin Vâiz-i Kâşîfî'nin *Envâr-ı Süheylî*'sinden bir hikâye ele alınıp karşılıklı bir sayfa Farsça'sı, bir sayfa -Alâeddin Ali Çelebi'nin *Hümâyunnâme* adıyla yaptığı çevirisinden- Türkçe'si verilmiş, arkasından bunların gereken yerleri için dipnotlarla gramer açıklamaları yapılmıştır. Eser bu hikâyenin İspanyolca çevirisiyle sona ermektedir. Avrupaî tarzda modern gramerciliğin ilk örneği olarak kabul edilen *Grammatica Turcica* içerdiği teorik bilgilerin azlığı, buna karşılık örneklerin çok oluşu ile dikkat çeker.

Latince-Türkçe sözlük, Türkçe-Latince sözlükteki Latince kelimeleri başa almak suretiyle meydana getirilmiştir. Meninski önsözde bu esere önceki sözlüğün bütün madde başı kelimelerinin alındığını, ayrıca yeni Latince ve karşılığı Türkçe kelimelerin ilâve edildiğini, yer yer yapılmış yanlışlıkların düzeltilindiğini söyler. Bu tek ciltlik kitabın önceki sözlüğün madde başlarından daha fazlasını içerdiği halde hacimce ondan küçük olmasının sebebi, çeşitli ayrıntılardan vazgeçilerek âdeta asıl sözlüğün fihristi gibi hazırlanmış olmasıdır. Eser, Arap harfleriyle yazılan Türkçe kelimelerin okunuşlarını yazı ve konuşma dillerine göre ayrı ayrı transkripsiyon işaretli Latin harfleriyle verdiği için dildeki son yüzyıllarda meydana gelen ses değişikliklerini tesbit etmek mümkün olmakta ve sözlük özellikle bu açıdan büyük bir önem taşımaktadır.

Meninski'nin *Thesaurus Linguarum Orientalium* ana başlığı altında yirmi yılda hazırladığı bu çalışma ona hayatta iken bir kısmı bizzat Avusturya İmparatoru I. Leopold tarafından verilen şeref unvanları, yüksek pâyeli saray görevleri, ağır altın zincir-madalyonlar ve büyük para ödülleri kazandırmış, ölümünden sonra da kendisini özellikle XVIII ve XIX. yüzyıllarda Türkçe üzerine çalışan dilcilerin örnek aldıkları ilim adamı haline getirmiştir. Bu yüzyıllarda hazırlanan sözlük ve gramerlerin hemen hepsinin ana

kaynağı Meninski'nin çalışmalarıdır; hatıta bazılarının kelime hazinelerinin tamamı ondan alınmadır.

BİBLİYOGRAFYA :

P. Zieme, "Meninski Sözlüğünün Dili Üzerine", *XI. Türk Dil Kurultayı, Bildiriler*, Ankara 1966, s. 71-75; E. D. Petritsch, "Die Wiener Turkologie vom 16. bis zum 18. Jahrhundert", *Germano-Turcica. Zur Geschichte des Türkisch-Lernens in den deutschsprachigen Ländern*, Bamberg 1987, s. 25-40; S. Stachowski, "François à Meninski ve Thesaurus Linguarum Orientalium", *Thesaurus Linguarum Orientalium*, İstanbul 2000, I, s. XIII-XXII; Fr. Babinger, "Die türkischen Studien in Europa bis zum Auftreten Josef von Hammer-Purgstalls", *Wi*, VII (1919), s. 103-129; A. C. Schaendlinger, "Die Turkologie und Iranistik in Österreich", *Bustan*, IV/5, Wien 1963-64, s. 8-11.

MUHAMMET YELTEN

MENKUL

(المنقول)

Bir yerden başka bir yere taşınabilen şey anlamında İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "bir şeyi bir yerden başka bir yere taşımak" anlamındaki nakl kökünden ism-i mef'ûl olan **menkül** kelimesi *Mecelle*'de, "Bir yerden başka bir yere nakli mümkün olan şeydir" diye tanımlanır (md. 128). Buna göre para, hayvanlar, elbise, kitap, mobilya vb. eşya menkuldür.

Mallar, en esaslı özellikleri olan hareket ve taşınmaya konu olup olmamasına göre menkul ve gayri menkul (akar) şeklinde ikiye ayrılır (bk. MAL). Germen hukukundan etkilenen sistemlerde eşya hukukunun bel kemiğini oluşturan bu ayırımı da menkul mallarla gayri menkuller arasındaki en temel fark, menkuller için aynı hakların alenîliğini sağlayan ziyedliğin gayri menkuller açısından yetersiz görülmesi ve hakların alenîliği için gayri menkullerde başka sistemlere ihtiyaç duyulmasıdır. Türk-İsviçre hukukunda bu sistem tapu sicilidir. Tapu siciliyle bu alenîlik sağlandığı gibi gayri menkul mallar üzerindeki aynı hakkın iktisabı da yine tapu siciline kayıtlı olmaktadır. Menkuller açısından bu fonksiyonları ziyedlik sağlamaktadır (Saymen – Elbir, s. 125). İslâm hukukunda ise ziyedlik, menkullerdeki gibi gayri menkuller üzerindeki aynı hakların alenîliği açısından da yeterli görülmüş ve taşınmazlara has ayrı bir sistem getirilmemiştir (Serahsî, XV, 9). Bundan dolayı menkul ve gayri menkul ayrımı

mi belirtilen hukuk sistemlerine oranla İslâm hukukunda ikinci derecede önem taşır.

Menkul malların kapsamının tesbiti ilk planda fiziksel hareket kriteri esas alındığında kolay gibi görünse de fıkah doktrinleri her zaman bu kriterle bağlı kalmaz. Bu sebeple ilgili hukukî işlemin ya da olayın özelliğine göre menkulün kapsamı genişleyip daralabilir. Menkulün kapsamında değişken olan bu alan esas itibarıyla inşa edilmiş yapılar ve ağaçlarla ilgilidir. Türk-İsviçre hukukunda kabul edildiği şekliyle "mütemmim cüz" ilkesi fıkıhta benimsenmediğinden bir arazi üzerinde o araziye bağlı bulunan bina ve ağaçlar üst hakkı gibi yöntemlerle toprak mâlikinin dışında bir kimseye ait olabilmektedir (a.g.e., XV, 29-32; Ebül'ulâ Mardin, s. 8-10). Bundan dolayı özellikle Hanefî doktrininde en açık şekilde vurgulandığı gibi bina ve ağaçların araziden ayrılması ve başka bir yere nakledilmesi bu işlem bina ve ağaçlara zarar verse dahi mümkün görülmektedir. Hanefîler'de gayri menkul ya da akar lafzı kullanıldığında ilk akla gelen şey üzerinde bina bulunsun bulunmasın araziler olup (İbn Âbidîn, IV, 361) menkuller bunun dışındaki eşyalardır. Bu ilke doğrultusunda Hanefî doktrininde bina ve ağaçlara iki açıdan bakılır. Eğer bunlar belirli bir hukukî olay yönünden arazi ile birlikte düşünülüyorsa akar, arazi mâlikine ait olmamaları gibi bir sebeple araziden ayrı değerlendiriliyorsa menkul hükmündedir (a.g.e., IV, 365; Ali Haydar, I, 230; III, 127).

Mâlikî doktrininde bina gibi ağaçlar ve arazide bulunan diğer ekili ve dikili şeyler de gayri menkul niteliğindedir. Çünkü bunların özüne zarar vermeden taşınmaları mümkün olmadığından zarar görmemeleri ve niteliklerini yitirmemeleri için gayri menkul mal sayılmaları gereklidir (Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, III, 148-149). Nitekim Mâlikîler'in akar tanımı her zaman arazi, bina ve ağaçları içerir (Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, VI, 164, 168). Şâfiî doktrininde akar tanımına kural olarak arazi ve arazideki ağaç ve binalar da girmekte birlikte özellikle şüf'a hakkı konusunda (Kalyûbî, III, 144) ve vakıf arazisi üzerinde uzun süreli kiralama (hikr) gibi yöntemlerle sahip olunan bina ve ağaçlar menkul kabul edilir (Şemseddin er-Remlî, V, 196). Yine Şâfiîler'e göre ziyedlik hükümleri bakımından bina akar niteliğindedir (Kalyûbî, II, 268).